

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Commentaria et disputationes scholastica in Summam D.
Thomae Aquinatis**

Nazarius, Johannes P.

Coloniae, 1621

Articvlvs II. Vtrum aliqua proceßio in diuinis generatio dici possit.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82303](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82303)

tus existimans, hoc dicendi modo non saluari dictum Augustini dicentis: Verbum esse ex memoria secunda.

SECUNDA CONCL. *Intellectio non est rei cognitio a similitudo sue verbum; sed realiter ab eo distinguitur.* Hæc satis probata remanet ex toto precedenti discursu, & ex ijs quæ diximus de necessitate verbi in 1. Contr.

Argum. & solutiones. CONTRA primam conclus. militat plura argumenta soluta in præc. Contr.

CONTRA secundam conclus. argum. Syluester: Primò; Actio & passio & motus & terminus intrinsecus sunt idem, ut patet in 3. Phys. at intelligere est quoddam agere & pati & moueri; ergo &c. Eodem argumento videtur Molina & alij recentiores. Resp. falsum esse minorem propriè loquendo, ut ante diximus. Nec verbum est terminus præcisè, sed est etiam per se primò obiectum, cui repugnat identitas cum actione ad ipsum terminata.

Obi. 2. Secundo: S. Th. crebrò facit hanc consequentiam: intelligere Dei est eius intellectus; ergo & verbum est intellectus; quæ consequentia nulla esset, si verbum & intelligere essent duo distincta realiter. Resp. illam consequentiam valere in materia diuinorum tantum, vbi nulla est realis distinctio, nisi ea quæ fit per oppositionem relationum.

Vasq. 1. obi. cont. eand. conclus. CONTRA eandem conclusionem argumentatur

Vasq. sup. q. 12. a. 2. c. 2. Primò: Intellectio est actio de genere qualitatis; ergo est similitudo expressa obiecti, qua formaliter intellectus redditur intelligens aut videns, sicut ab albedine corpus efficitur album. Resp. nullam esse consequ. Nam licet sit actio de genere qualitatis, eo quod non inferat propriam & realem passionem ab ea distinctam, est tamen vera operatio sui proprii termini, qui similitudo est expressa rei intellectæ productiua.

Obiectio 2. Secundo: Augustin. lib. 9. de Trinit. cap. 10. asserit cognitionem esse similitudinem rei cognitæ.

Solut. Resp. cognitionem ab August. dici similitudinem obiecti, non ratione sui sed ratione principij, id est speciei impressæ à qua procedit; vel etiam ratione termini quo completur, qui est species expressa siue verbum. Sed hanc resp. reprehendit Vasq. Primò, quia quod secundum se non est tale, ineptè nuncupatur tale solum quia principium tale est.

Replicat. Replicat. 2. Secundo, in patria non erit species creata diuinæ essentiae secundum Thomistæ; ergo visio diuinæ essentiae nec secundum se nec ratione principij, similitudo illius poterit appellari; at Augustinus contendit nos futuros perfectissimè similes visioni ipsa: quia videbimus eum, sicuti est; ergo putat ipsam visionem secundum se esse similitudinem. Resp. ad 1. in ijs quæ naturaliter connexa sunt, & ad vnius complementum concurrunt, non ineptè vnum ex alio denominari, ut de actione notauimus sup. q. 25. a. 1.

Ad 2. resp. similitudinem illam, de qua loquitur Aug. non consistere in ipsa visione formaliter, ut scilicet visio sit ipsa diuinæ essentiae similitudo in esse intelligibili; sed in perfecta mentis vitione cum Deo, per summam ac nobilissimam operationem, qualis est illa visio beatifica, ut explicauimus sup. q. 12. a. 2. Contr. 1. in solutione argum. suar. Est igitur visio similitudo non in esse cognito, id est, quæ sit imago obiecti in intellectu existens, sed in esse rei, quia facit videntem esse Deiformem ac Deo similem.

Obi. 1. Radae cont. eand. conclus. CONTRA eandem conclus. argum. Rada. Primò; quia ex omnibus quæ reperiuntur in mente, nihil

Abil potest habere rationem verbi, nisi actualis intellectio genita atque producta ab intellectu. Ergo &c. Anteced. (inquit) probatum est supra. Resp. falsum esse antecedens, & eius probationes fuisse sup. confutatas.

Secundò arguit ex diffinitione verbi à se conficta: verbum est actus intelligentiæ productus, &c. Respond. verbum non esse actum intelligentiæ, sed terminum & imaginem ex ea productam.

CONTRA eandem conclus. sunt argumenta quæ producant & soluant Expositores; ex quibus hoc videtur præcipuum. Productio verbi quatenus actio, non distinguitur realiter ab ipsa productione quatenus est passio: At productio verbi quatenus est passio non distinguitur realiter ab ipso verbo producto; ergo productio verbi quatenus est actio identificatur inaterialiter cum ipso verbo. Maior est communis sententia Philosophorū dicentium, quod idem motus est actio & passio, Minor inductiue probatur. Creatio passiva non distinguitur à re creata, &c. Huic argumento respondent Bannes & Zumellus. Primò negando maiorem quæ examinabitur in art. seq. Secundò itaque neganda est minor; quia actus intelligendi passiue sumptus, quomodo est esse verbi distinguitur realiter ab ipso verbo. Ad probationem iam dictum est non esse eandem rationem de mutationibus etiam instantaneis & intellectione: quoniam terminus intellectione hoc habet peculiare, ut illius sit obiectum, quod nulli alteri mutationi perspicuum est conuenire. Hanc responsionem videntur significasse prædicti duo Expositores, quamuis eam non satis expresserint.

Notationes circa responsiones argumentorum.

RESPONSIO ad 2. argum. D. Th. innititur vnitati intellectus cum intelligibili superius à nobis explicata, scilicet q. 12. a. 2. Contr. 3. & q. 14. a. 1. Contr. 1.

D. Responsio ad 3. latè explicatur à D. Th. inf. qu. 45. art. 6. & ibidem à recentioribus ac præsertim Ban.

ARTICVLVS II.

Utrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod processio, quæ est in diuinis, non possit dici generatio. Generatio enim est mutatio de non esse in esse corrupti opposita, & vtriusque subiectum est materia. Sed nihil horum competit diuinis. Ergo non potest generatio dici in diuinis.

2. Præterea. In Deo est processio secundum modum intelligibilem, ut dictum est: * sed in nobis talis processio non dicitur generatio. Ergo neque in Deo.

3. Præterea. Omne genitum accipit esse a generante. Esse ergo cuiuslibet geniti est esse receptum. Sed nullum esse receptum est per se subsistens. Cuius igitur esse diuinum sit esse per se subsistens (ut sup. probatum est) q. 7. a. 1. & sequitur, quod nullius geniti esse sit esse diuinum. Non q. 11. a. 4. est ergo generatio in diuinis.

Sed contra est, quod dicitur in Psal. 2. Ego hodie genui re.

Respondet. Dicendum, quod processio verbi in diuinis dicitur generatio.

Ad cuius euidentiā sciendū est, q. nomine generationis dupliciter vtmur. Vno modo cōmuniter ad omnia generabilia, & corruptibilia: & sic generatio nihil aliud est, q. mutatio de nō esse ad esse. Alio modo, p̄prie inuicētib. & sic ge-

Sol.

Obi. 2.

Solut.

Obi. 1.

Sol.

161

4. con. 10.

11. & op.

3. c. 52.

Art. præc.

Sic ge-

sic generatio significat originem alicuius viuentis à principio viuentis coniuncto: & hac proprie dicitur naturalitas. e Non tamen omne huiusmodi dicitur genitum: sed proprie quod procedit secundum rationem similitudinis: Vnde pilus, vel capillus non habet rationem geniti, & filij, sed solum quod procedit secundum rationem similitudinis non cuiuscunque. Nam vermes qui generantur in animalibus, non habent rationem generationis, & filiationis, licet sit similitudo secundum genus: sed requiritur ad rationem talis generationis, quod procedat secundum rationem similitudinis in natura eiusdem speciei, sicut homo procedit ab homine, & equus ab equo. In viuentibus autem, quae de potentia in actum vitæ procedunt, sicut sunt homines, & animalia, generatio vtriusque generationem includit. Si autem sit aliquod viuens, cuius vita non exeat de potentia in actum, processio (si qua in tali viuentis inuenitur) excludit omnino primam rationem generationis, sed potest habere rationem generationis, quae est propria viuentium. Sic igitur processio verbi in diuinis habet rationem generationis: procedit enim per modum intelligibilis actionis, quae est operatio vitæ, & a principio coniuncto, ut supra iam dictum est. * Et secundum rationem similitudinis. Quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectæ, & in eadem natura existens. Quia in Deo idem est intelligere, & esse, ut supra * ostensum est. Vnde processio Verbi in diuinis dicitur generatio, & ipsum verbum procedens dicitur filius.

Ad Primum ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de generatione secundum rationem primam, prout importat exitum de potentia in actum. Et sic non inuenitur in diuinis, ut supra dictum est. *

Ad Secundum dicendum, quod intelligere in nobis non est ipsa substantia intellectus. Vnde verbum, quod secundum intelligibilem operationem procedit in nobis, non est eiusdem naturæ cum eo à quo procedit. Vnde non proprie, & complete competit sibi ratio generationis. Sed intelligere diuinum est ipsa substantia intelligens, ut supra ostensum est. * Vnde verbum procedens, procedit ut eiusdem naturæ subsistens. Et propter hoc, proprie dicitur genitum, & filius. Vnde & his, quæ pertinent ad generationem viuentium, videtur Scriptura ad significandam processionem diuinæ sapientie, scilicet conceptione, & partu. Dicitur enim ex persona diuinæ sapientie. Prouerb. 8. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram. Ante colles ego parturiebar. Sed in intellectu nostro videtur nomine conceptionis, & secundum quod in verbo nostri intellectus inuenitur similitudo rei intellectæ, licet non inueniatur natura identitas.

Ad Tertium dicendum, quod non omne acceptum est receptum in aliquo subiecto, alioquin non posset dici, quod tota substantia re-creata sit accepta à Deo, cum totius substantie non sit aliquod subiectum receptiuum. Sic igitur id, quod est genitum in diuinis, accipit esse à generante, non tanquam illud esse sit receptum in aliqua materia, vel subiecto, quod repugnat subsistentia diuini esse. Sed secundum hoc dicitur esse acceptum, in quantum procedens ab alio habet esse diuinum, non quasi aliud ab esse diuino existens. In ipsa. n. perfectione diuini esse continetur & verbum, intelligibiliter procedens, & principium verbi, sicut & quæcunque ad eius perfectionem pertinent, ut supra dictum est. *

Ratio ordinis, & Sensus questii.

Agitur nunc S. D. de processionibus in particulari. Et quoniam ea processio, quæ est secundum operationem intellectus, quæ in diuinis est generatio, præcedit eam quæ est secundum voluntatem: idcirco S. Thom. primò quærit: An aliqua processio in diuinis generatio dici possit: deinde in sequentibus quæret de illa, quæ est secundum operationem voluntatis. In quo

quæsitò duo sunt obseruanda. Primum est ex parte subiecti: quæritur enim, an aliqua processio, non autem an omnis processio in diuinis possit dici generatio; nam hoc secundum pertinet ad quartum articulum, in quo quæritur: an processio amoris in diuinis sit generatio; nam si processio amoris in diuinis esset generatio, omnis processio in diuinis esset generatio; cum non sint nisi duæ processionēs. Secundum est ex parte prædicati; nam illa verba possit dici generatio intelligenda sunt proprie & formaliter, ita ut ei conueniat diffinitio generationis, & omnes conditiones per se requisitæ ad generationem.

Forma Textus.

PRAEMITTIT primò distinctionem S. D. & singula membra describit. Secundo ea adinuicem comparat; postremò proponit conclusionem & probat.

Distinctio est. Nomine generationis dupliciter videtur: vno modo communiter ad omnia generalia, & sic generatio describitur quod est mutatio de non esse ad esse, sicut generatio ignis, lapidis, plantæ, animalis & hominis est mutatio de non esse ad esse; proceditur enim de potentia ad actum, & de priuatione ad formam in omni generatione rei corruptibilis. Alio modo videtur nomine generationis proprie in viuentibus, & sic generatio describitur quod est origo viuentis à viuentis coniuncto secundum similitudinem naturæ eiusdem speciei; & hac proprie dicitur naturalitas. Manifestat S. Th. has duas vltimas particulas scilicet secundum similitudinem naturæ eiusdem speciei. Dicitur secundum similitudinem, quoniam pilus vel capillus, non habent rationem geniti & filij, quia non procedunt similes in natura. Dicitur naturæ eiusdem speciei, quoniam vermes, qui generantur in animalibus, non habent rationem geniti vel filij, licet sint similes secundum genus: quoniam non procedunt ut similes in natura eiusdem speciei, sicut homo procedit ab homine, & equus ab equo.

Secundo comparat S. Thom. prædictos duos modos generationis ad inuicem quod ad separabilitatem & coniunctionem vtriusque. Nam duo sunt manifesta. Primū est, quod prima generatio potest separari à secunda, ut patet in rebus naturalibus vita carentibus; generatio enim ignis non includit generationem viuentibus propriam. Secundum manifestum est, quod secunda in viuentibus, quæ apud nos sunt, includit primam: quoniam hæc viuentia procedunt de potentia in actum vitæ, sicut plantæ homines & animalia. Ex quibus necessario sequitur, quod si est aliquod viuens, cuius vita non exeat de potentia in actum, eius processio includit omnino primam rationem generationis, & habebit rationem generationis, quæ est propria viuentium. Consequentia euidens est, quoniam ea solum ratione generatio secunda includit primam generationem; quia genitum procedit de potentia ad actum. Si ergo &c.

Postremò S. Thom. proponit conclusionem, & probat.

CONCLUSIO est: Processio verbi in diuinis habet rationem generationis secundo modo, probatur. Processio viuentis à viuentis coniuncto secundum similitudinem naturæ specificæ, est generatio secundo modo; sed processio verbi est talis. Ergo: Maior patet ex dictis. Minor probatur quo ad singulas particulas. Et primò quod sit processio viuentis à viuentis; quoniam processio

ver-

verbi est operatio vitalis, quia est operatio intelligibilis, quæ perfectissime est vitalis. Secundum quod sit à principio coniuncto, patet ex præcedenti articulo, & præsertim in resp. ad 2. ubi dictum est, quod id quod procedit ad intra processu intelligibili, non oportet esse diuersum, immo quantum perfectius procedit, tanto magis est vnum cum eo, à quo procedit &c. Tertiò quod sit secundum rationem similitudinis, quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectæ: quod denique sit in eadem natura, probat S. D. quia in Deo idem est intelligere & esse: ergo processio verbi in diuinis dicitur generatio, & ipsum verbum procedens dicitur Filius.

Expositio Textus.

Explicatur
ex doctrina
D. Th. gene-
rationis dis-
tinctio quo
ad singulas
partes.
1. particula.

Contra Mol.

2. particula.

CONSTAT diffinitio generationis propriè dictæ tribus præcipuis partibus, quarum prima est: *Origo viuente à viuente*, cui non adiunxit S. Thomas vltiorem determinationem, scilicet cognitionem habente. Primò quoniam loquebatur de generatione viuentium, vt extenditur etiam ad non cognoscentia. Secundò quoniam generatio cognoscentium non conuenit illis formaliter, quatenus cognoscentia sunt, sed quatenus sunt viuentia. Nam principium generationis in eis non est forma cognita vt sic, sed forma naturalis, nisi in generatione verbi diuini, ob ratione assignatam in textu, quæ in nullo ex creatis viuentibus locum habet; concurrit tamen in cognoscentibus cognitio, & appetitus eam consequens vt applicans actiua passiuus. Quapropter absque sufficienti ratione Molina aliam præstare ac propriissimè dictam quæ cognoscentium tantum sit, generationem distinxit, in cuius diffinitione particulam illam inseruit, scilicet cognitione præditi. Nam etsi cognoscentiū sit magis perfectæ generatio, quam viuentium tantum, vtriusque tamen æquè formaliter ac propriè conuenit generationis nomen & ratio; sicut animalis natura æquè formaliter & propriè conuenit vrsò & homini: quamuis perfectiorem habeat essendi modum in homine. Et sapientia non minus propriè ac formaliter conuenit homini quam Deo, licet perfectior sit in Deo: & ex maiori perfectiori, nõ autem ex maiori proprietate generationis in cognoscentibus euenit, vt in eis generans nuncupetur Pater, genitus verò dicatur Filius.

Secunda particula posita in diffinitione, siue descriptione generationis viuentium, est dictio illa: *coniuncto*; quam latè explicat S. Th. 4. con. gen. c. 11. & Ferr. ibid. Sed breuiter sciendum est: generationem viuentium dici esse à viuente coniuncto ipsimet genito, saltem in principio generationis, non per solum contactum quantitatis, sed per intimam inexistentiā rei generandæ in ipsomet generante. Et quanto aliqua natura est altior, tantò id quod ex ea procedit, magis est intimum; quod explicatur discurrendo per omnes gradus. Nam in rebus inanimatis id quod ab eis emanat, nullo modo est intimū generanti; cum in diuersis rebus emanationes aliter esse non possint quam per actionem transeuntem vnius in alterum; sicut ex igne generatur ignis, dum ab igne corpus extraneum alteratur, & ad qualitatem & speciem ignis perducitur. Supra inanimata corpora proximum locum tenent plantæ, in quibus est primus gradus vitæ, quoniam seipsas aliquo modo mouent ad agendum: in eis id quod procedit coniunctum est generanti in principio, licet in fine separaretur; nam humor plantæ intraneus conuertitur in florem, deinde flos in fructum qui primò est arbori coniunctus; sed cum fuerit perfectus, ab arbore separatur & in terram cadens se-

Actus, ab arbore separatur & in terram cadens se-
mentina virtute producit aliam plantam. Igitur
planta genita in sui principio erat generanti con-
iuncta, in fine verò separata. Supra vegetabilia
sunt animalia, quæ habent sensum in quibus pro-
pria emanatio, quæ est sensatio, ab exteriori qui-
dem incipit, scilicet à sensibilibus, quæ formam
suam ingerunt externis sensibus, sed in interiori
terminatur: Et quantum emanatio magis processerit,
tanto magis ad intima deuenitur. Nam à sen-
sibus externis forma sensibilis procedit in ima-
ginationem, & vltius in memoriæ thesaurum.
Nec tamen est in sentientibus omninò vita perfe-
cta; quoniam emanatio fit semper ex vno in alter-
rū, nec potest sensus in seipsum reflecti causando
in seipso sui ipsius similitudinē. Est igitur supre-
mus gradus vitæ, qui est secundum intellectum;
nā quilibet intellectus in seipsum reflectitur, &
seipsum intelligere potest: causat enim in seipso
sui ipsius & aliorum similitudinem scilicet spe-
ciem expressam, in qua seipsum vel alia contem-
pletur. Vnde id, quod procedit in intellectuali
natura, est maxime intimum & coniunctum; &
quanto intellectualis natura fuerit nobilior, tan-
to intimius est id quod per actionem intelligibili-
lem in ea procedit, vt latè in d. c. explicat S. Th.

CEst ergo de ratione generationis viuentium,
quod sit à principio coniuncto modo explicato.
Quamobrem, nec rerum creatio quæ fuit à prin-
cipio viuente, sc. ab intellectu diuino, potest dici
generatio: nec artificata, quæ sunt ab intellectu
artificis per vitalem operationem, quæ est intel-
ligere, possunt dici genita; quoniam non proce-
dunt à viuente coniuncto, nec in principio, nec
in termino: & sermo est de coniunctione secundū
esse naturale: Nā de coniunctione secundū esse
intelligibile dicitur Ioan. 1. Quod factum est, in ipso
vita erat. Vnde Arist. in 8. Ethic. c. 12. dixit oportere
genitum esse magis coniunctum generanti, quā
factum facienti. Ad huius particule expositionē
plura accumulatur Molina minime necessaria.

Tertia particula est: *secundum similitudinem in eadem specie*, quæ debet intelligi per se, & ex primaria intentione generantis, & consequenter de naturali generatione; nam per accidens & præter intentionem generantis, ac præternaturaliter potest aliter euenire propter materiæ impedimentum, & tamen erit propriè generatio. Nā processus multi ex equo & alina, & generatio propriè & strictè sumpta, & mulus dicitur natus ex equo & filius equi, & tamen non procedit in similitudinē speciei, sed tantum generis: sed hoc est per accidens ac præternaturaliter, propter improportionem, seu indispositionem materiæ ex qua fit generatio. Et hoc est, quod significauit Arist. in 7. Metaph. tex. 28. in illis verbis: *Nisi quid præter naturam fiat, vt equus mulum generet*, volens dictam particulam intelligendam esse de generatione naturali, quæ per se & ex primaria intentione ad speciem similitudinem tendit in qualibet viuentis generatione, quæ est expositio D. Tho. in com. ad tex. præd.

CONCLVS. huius artic. probant recentiores
esse fide tenendam ex multis sacrarum litterarum
oraculis & factorum Conciliorum definiti-
onibus, ac sanctorum Patrum dictis. Præcipua
Scripturarum loca sunt *Prouerb. 8.* ubi dicitur in
persona Sapientiæ genitæ quæ est verbum diuini;
Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram.
Et post pauca: *Ante omnes colles ego parturiebar.*
Et *Psalm. 2.* dicitur in persona Filij: *Dominus dixit ad me. Filius meus es tu; ego hodie genui te.*
Quæ verba exponit Apost. ad Heb. 1. de diuina & æternæ ver-

Explicatur
præcipua lo-
ca 1. Scriptu-
re significan-
tia diuini
verbi gene-
rationem.

na verbi generatione. Denique *Psalm. 109.* dicitur, *A Ex vtero ante luciferum genui te.* Ad quorum locorum intelligentiam considerandum est ex D. Tho. *4. con. gent. c. 11.* in humana generatione duo semper esse principia; vnum actiuum quod est in patre, & aliud passiuum quod est in matre; adeo vt in humana proli generatione, diuisa sint à natura principia & distinctis suppositis distributa. Nam actiue communicare naturam ac speciem proli, tribuitur patri: concipere vero ac parere conuenit matri. Sed cum diuina natura nihil imperfectionis admittat, nullum erit passiuum, sed actiuum tantum diuinæ generationis principium, quod Pater est, in quo excellenter vniuersa, quæ ad humanam generationem necessaria sunt, seculis imperfectionibus continentur. Quo fit vt sacræ litteræ nomina Deo tribuant, vteri, conceptus & partus, ad exprimendum iuxta modulum intelligentiæ nostræ, diuinæ generationis sacramentum. Vnde etiam Mercurius Trimegistus, vt refert Augustinus Eugu- binus lib. 1. de perenni philosophia, c. 23. diuino forlitan ductus afflatu diuini verbi generationem sic exprimit: *Intelligentia illa Deus, cum maris ac femina vim haberet, & vita & lumen esset, genuit verbum alteram scilicet mentem opificem.* Dei vero Patris vterus, in quo filius concipitur, est eius intellectus. Et quoniam id quod generatur, quandiu in generante manet, dicitur conceptum; idcirco vt intelligamus sapientiam genitam, quæ Filius est, non recedere à Patre, sed in eo semper manere, dicitur concepta. Sed quia dum proles in vtero continetur, nondum habet ultimam sui perfectionem, vt per se subsistat; vt ostendatur omnino perfecta, subditur *Sap. 8. Quando preparabat celos aderat cum eo cuncta componens.* Concipitur itaque diuinum verbum à Patre & in eo manet & ab eo procedit ac propria personalitate subsistit: Similitudo autem illa, qua vtitur D. Augustinus lib. 9. de Trinit. cap. vlt. & recentiores amplificat, sobrie ac (vt aiunt) cum grano salis est intelligenda. Est autem hæc similitudo. Quemadmodum ad materialem animalis generationem tria requiruntur, scilicet pater & mater ac feminis infusio in vterum matris, quo semine locum viri gerente scemina prægnans efficitur, proles concipitur & generatur, & tandem sequitur partus per quem proles in lucem emittitur; ita pariter ad intellectualem verbi conceptionem, & generationem tria concurrunt in nobis, obiectum actui intelligibile quasi masculus seu pater, anima seu intellectus possibilis quasi mater, & species intelligibilis impressa quasi semen, ab obiecto tanquam patre, in vterum intellectus tanquam in matris vterum transmissum loco viri, scilicet obiecti, quo semine scilicet specie, anima per intellectum efficitur prægnans, & concipit verbum quod est species expressa, tandem parit ac prolem in lucem emittit; quatenus verbum à producente, immò & ab ipsa productione & productionis principio remanet in nobis realiter distinctum. In qua similitudine cauendum est, ne dicamus obiectum esse principium conceptionis vt quod, & consequenter etiam existimemus diuinam essentiam, quæ obiectum est per se primò diuini intellectus, esse principium vt quod diuinæ conceptionis & generationis; de hoc enim fieret consequens necessariò diuinam essentiam esse Patrem diuini verbi & realiter ab eo distingui, quod est hæreticum. Accipienda est igitur Patris, quoad hoc tantum cum obiecto similitudo, vt vtrumque intelligamus in suo ordine conceptionis esse principium, quamuis v-

Augustini
similitudo

triusque sit valde differens modus ac ratio principij. Nam in materiali ac sensibili generatione patet principium est generationis vt quod; in intelligibili vero conceptione, obiectum secundum esse suum intelligibile, principium est & ratio conceptionis vt quo: intellectus autem siue potius intelligens actiuatus ipso intelligibili per speciem representato, principium est intelligibilis conceptionis & generationis vt quod. Et ex his apparet intellectus illius sacræ metaphorsæ *Psalm. 109. Ex vtero ante luciferum genui te.* Sensus enim est: Ex intellectu meo, præsentia substantiæ siue essentiæ meæ & eiusdem secum vnitæ fecundo genui te.

CONTROVERSIA VNICA.

An & quomodo sit efficax probatio conclusionis?

QUAMVIS de processione diuini verbi probetur in hoc discursu generationis propriè dictæ diffinitio quo ad singulas eius partes: de solius tamen vltimæ particule probatione nobis est hic cum expostitoribus controuersia: Nam cæterarum probationes partim ex prænotatis sunt euidenter, & partim erunt diligenter examinandæ in 4. huius q. a.

POSTREMA diffinitionis particula est, vt similitudo sit in eadem natura. Hanc de verbi diuini generatione sic probat S. D. In Deo idem est intelligere & esse: ergo processio verbi in diuinis dicitur generatio, & ipsum verbum procedens dicitur Filius. Cuius probationis vim explicat S. Tho. in *4. con. gent. c. 11.* vbi sic loquitur: Cum autem intellectus diuinus non solum sit semper in actu, sed etiam sit ipse actus purus; oportet quòd substantia intellectus diuini, sit ipsum suum intelligere, quod est actus intellectus: esse autem verbi interius concepti, siue intentionis intellecta est ipsum suum intelligere: idem ergo est esse verbi diuini, & intellectus diuini, & per consequens ipsius Dei, qui est suus intellectus: esse autem Dei est eius essentia, vel natura, quæ est idem, quod ipse Deus, verbum igitur Dei est ipsum esse diuinum, & essentia eius est ipse verus Deus. Non autem sic est de verbo intellectus humani: cum enim intellectus noster seipsum intelligit, aliud est esse intellectus, & aliud ipsum eius intelligere. Sequitur ergo, quod aliud sit esse intentionis intellecta, & aliud intellectus ipsius: cum intentionis intellecta esse sit ipsum intelligi. Vnde oportet, quod in homine intelligente seipsum, verbum interius conceptum non sit homo verus naturale hominis esse habens, sed sit homo intellectus tantum, quasi quadam similitudo hominis veri ab intellectu apprehensa. Hæc D. Thom. Cuius discursus tota vis in hoc videtur consistere, quòd hæc omnia sunt idem realiter in Deo, nimirum intelligere, intelligi, esse verbi, esse intellectus, esse Dei, intellectus Dei, Deus ipse, & eius essentia. Ex quo sequitur, quòd verbum Dei sit ipsum esse diuinum & essentia Dei & Deus ipse. Nam vt hic aduertit Caietanus, vbicunque intelligere, quòd semper identificatur cum intelligi, est accidens, ipsum quoque verbum est accidens realiter distinctum ab intelligere & intelligi; vbi autem intelligere est esse substantiale, ipsum quoque verbum est substantia. Cum igitur in Deo intelligere sit esse substantiale, in nobis autem accidentale, ipsum quoque Dei verbum est substantia, nostrum autem accidens. Radix huius veritatis est: quia esse rei naturale consequitur essentiam rei vt eius vltima actualitas, & ad idem genus & speciem pertinet cum re, cuius est esse. Vnde quemadmodum essentia lapidis spe-

status controuersie. Sententie expostitorum, & rationes dubitantes

spe-

species est substantiae: essentia verò lucis species qualitatatis, ita esse lapidis ad speciem lapidis, & ad genus substantiae pertinet; esse verò lucis ad speciem atinet lucis & ad genus qualitatatis. Et quia diuinum esse, quod est idem cum essentia diuina, non potest esse actus alicuius ab eo diuersi: idcirco si esse diuinum est esse verbi, necesse est ut verbum sit idem, quod esse & essentia Dei.

Sed hunc dicendi modum cum subtili defensione Cai. & Ferr. inferius explicanda, reijcit Syluester in conflatō, quem secutus est Val. dicens expositionem Cai. nec esse satis firmam, nec satis ad rem pertinere. Eiusdem sententiae videtur fuisse Mol. qui ait probationē hanc vix apud Sectatores D. Tho. explanationem habere, quae omnino intellectum expleat; Ipsa verò communiori ac faciliiori quadam via virtutem explicat probationis. Zumellus eandem Cai. & Ferrar. explicationem reprehendit, eo quod rem exacte non aperiat & difficultatem non dissoluat ac pleraque falsa contineat. Eius rationes inter argumenta proponuntur. Profert autem duos modos exponendi propositionem illam *intelligi esse verbi*, distinctos (vt ipse ait) à sensu Caiet. & Ferr. quos tamen nec satis explicat nec apparet eorum distinctio à modo dicendi dictorum expositorum: quinimodò in explicanda sua sententia & dissoluedis argumentis, vtitur passim doctrina & expositionibus Cai. & Ferr.

Partitio.

Vt verò breuis & perspicua quantum fieri poterit, sit proposita Controversia resolutio: proponemus primò rationes dubitandi. Secundo ex D. Th. Cai. & Ferr. proferemus & explicabimus fundamenta veritatis. Tertiò propositis singulis dicendi modis ex alijs expositoribus, ostendemus eorum minus aequam fuisse censuram in Caiet. & Ferr. Postremò deductis conclusionibus, quae contra singulas militantes aduersariorum argumenta, confutabimus.

Rationes dubitandi.

Sunt autem duae rationes dubitandi. Prima est: quia si esse verbi consistit in intelligi, sequitur quod intelligi non sit esse reale ipsius conceptus, nec sit idem quod intelligere, & consequenter quod in Deo non sit idem quod ipsum esse diuinum & ipsemet Deus. Probatur sequela: quoniam intelligi nihil reale ponit in re intellecta. Secunda ratio dubitandi est: quia actus intelligendi distinguitur realiter à verbo, & est ipsum esse intellectus in actu perfectò; igitur non potest esse ipsum esse conceptus. Consequenter probatur: quia non apparet, quomodo duo realiter ab inuicem distincta possint habere vnum & idem esse.

Resolutio. Proponitur & explicatur duo omnia veriorum minima.

Pendet huius quaestiones resolutio ex duobus communibus, & duob. alijs diuinæ naturae particularibus. PRIMVM COMMUNE est esse reale verbi quod est intelligi, & modus quo est eius esse reale. Hoc verò subtiliter hic explicat Cai. qui tria considerat in verbo mentis. Primum est quod sit intellectus in actu; ex quo sequitur ut esse verbi, quatenus sic actu intellectus est, sit intelligi; quemadmodum esse rei visae in actu, quatenus actu videtur, est videri; & esse rei imaginatae ut sic est imaginari; nec de hoc vlla potest esse dubitatio. Secundum est quod verbum sit interius intellectus, i. intra intellectum existens, ut actualis imago, & per se primò intellectus obiectum, in quo res intellecta actu intelligendi exprimitur & manifestatur intellectui. Et ex hoc sequitur, quod esse verbi in hoc consistat, quod est sic intelligi, nimirum ut intellectus interius, i. ut per se primò intellectus, in quo res intellecta exprimitur actu &

intellectui manifestatur. Hoc verò quod est sic intelligi, non est ens rationis sed reale: quoniam esse esse expressam actu similitudinem obiecti, quod est esse reale, sicut & ipsa similitudo realis est. Cuius rei argumentum est, quod cessante tali esse, nimirum intelligi sic &c. definit & ipsa similitudo, scilicet verbum ipsum, quod absque actu li intellectu passiuo non existit. Tertium sequitur ex secundo. Nam ex eo quod verbum est interius obiectum, ac per se primò intellectus, in quo &c. habet, ut sit vnū ex ijs quae ad perfectionem intellectus in actu concurrunt ex quo sequitur ut intellectus, quae est esse intellectus in actu, sit etiam esse verbi, cum verbum sit vnum, & quidem praeipuum ex ijs quae concurrunt ad perfectionem intellectus in actu; quemadmodum quia manus & pes partes quaedam sunt concurrentes ad vnus corporis humani perfectionem: ideo vno & eodem humani corporis esse subsistunt: & punctum quod ad lineam complementum concurrunt, idem habet esse cum linea.

Cum igitur ad constituendum intellectum in actu tria partium instar concurrant scilicet intellectus, species impressa, verbum, & quartum, scilicet intellectus non sit pars, sed esse intellectus in actu: erit etiam esse trium praedictorum, quamuis diuerso modo. Nam quatenus intellectus actus sumitur videlicet ut est intelligere, est esse intellectus & speciei: ut verò passiuè sumitur, prout scilicet est intelligi, est esse verbi; quae differentia pendet ex alia: quia nimirum intellectus est esse intellectus & speciei, ut principiorum à quibus elicitur & quorum est operatio; verbi verò tamquam termini ipsius intrinseci, cui per se primò conuenit intelligi. Ex qua sequitur etiam alia, videlicet ut intellectus sit esse intellectus & speciei, ut vnus completi subiecti, quia est actio immanens, cuius principium est eius subiectum; verbi verò sit esse, ut obiecti scilicet intrinseci, & per se primò intellectus, & partis intellectus in actu. Denique intelligere non ita est esse intellectus & speciei ut sit illud, quo simpliciter intellectus, & species existant in rerum natura: Cum nullo intellectu considerante sit intellectus, & in eo species per modum habitus; igitur intelligere est esse intellectus & speciei, prout sunt in actu completo in genere intelligibili & multò magis verbi; in quo ordine proprium illius esse est esse cognitum ut obiectum interius; adeò ut oppositum implicet contraditionem. Nam ratio verbi consistit in hoc, ut sit terminus intrinsecus intellectionis, & obiectum interius ac per se primò intellectus, ut saepe diximus; at hac sine actuali intellectione neque esse neque intelligi possunt; igitur nec etiam diuina virtute potest verbum, seruata ratione verbi, ab actuali intellectione separari; nam hoc ipso quod fuerit ab intellectione separatum, iam non erit illius terminus, neque erit obiectum intrinsecum, nec per se primò intellectus, id est, in quo cognito tanquam imagine cognoscat obiectum extrinsecum: Nisi enim haec insint actu verbo, non erit verè verbum, sed imago simplex: Et quemadmodum implicat esse intellectionem, quae actu ab intellectu non procedat, ita pariter implicat esse verbum, quod non actu pcedat ab intellectu media intellectione; quia sicut intellectus est essentialiter operatio vitalis; ita verbum essentialiter est vitalis terminus intellectionis; de cuius ratione est actu emanare ab intrinseco principio. Et hoc esse Verbi essentia sim- pliciter sequitur ad esse intelligibile.

Constituens intellectum in actu.

Intelligere est esse intellectus & speciei & verbi.

Verbi essentia simpliciter sequitur ad esse intelligibile.

ter, & de esse in ordine intelligibilium; nam illud ponit rem simpliciter extra nihil & est ultima rei actualitas simpliciter; hoc verò minimè, sed est tantum ultima in tali genere; in re tamen proposita coincidunt esse simpliciter & esse in genere intelligibili, ut perspicue patet ex supradictis.

Nota comparationem

Ex his sequitur primò quòd intelligere in nobis, nò ita distinguitur realiter à verbo, ut sit omnino distincta qualitas habes esse, sed est ipsum esse verbi, atq; ab eo distinguitur eo serè modo, quo distinguitur in rebus naturalibus esse à forma cuius est esse. Dixi autem serè; quoniam intelligere ad verbum duplicem habet respectum; vnum tanquam actio ad terminum per eam productum; aliud tanquam esse ad rem per esse existentem in actu. Quare sicut in ordine naturalium non queritur aliud esse, quo existat ipsum esse existentia, sed ipsum est quo res existit; ita in ordine intelligibilium non est querendum aliud esse intelligibile, quo ipsa intellectio existat in tali ordine, sed ipsa est esse quo fit intellectus in actu, & consequenter etiam verbum ipsa intellectione productum; quòd dico propter visionem beatificam, quæ nullum habet verbum productum, quod per eam existat.

Nota differentiam

Secundò sequitur ex dictis differentia inter intelligi respectu obiecti ad intra quod est verbū, & idem intelligi respectu obiecti ad extra quod verbo representatur. Nam intelligi nihil ponit in obiecto extrinseco, nisi relationem rationis & extrinsecam denominationem, qua dicitur intellectum; in intellectu autem ad intra siue verbo, ponit esse reale intelligibile, sc. esse imaginem rei intellectæ, & esse terminum, & obiectum intellectus.

Exemplum

Quòd quidam explicant exemplo oris corporei; Nam cum sensibiliter loquimur, duo dicimus, sc. verbum & re verbo significatam; & in re quidè significata nihil ponit nostra locutio, nisi respectum rationis & denominationem extrinsecam, qua res nuncupatur dicta vel significata; at in verbo sensibiliter prolato ponitur ipsa locutione siue dictione, totum illud esse reale quod habet: verbum enim sensibile nullum aliud habet esse quàm illud, quod ipsa prolotione suscipit, à quo proinde denominatur intrinsece dictum. Sic itaque intellectio nullum esse reale ponit in re verbo representata, sed ipsi verbo dat totum esse reale formaliter.

SECUNDVM COMMUNE est identitas ipsius intelligere, & intelligi, quod ex Ferr. in d. c. ii. probatur: In rebus sensibiliter motis eadem res sunt actio & passio; igitur similiter etiam in rebus quæ insensibiliter operantur & metaphysicè mouentur, una & eadem erit operatio, à qua principium operationis denominatur per modum agentis, & terminus operationis denominatur per modum patientis, atq; ita in proposito intelligere erit vna operatio cum intelligi, solo respectu differens; nam quatenus significatur cum habitudine ad intellectum ut à quo est, nuncupatur intelligere; quatenus autem connotat habitudinem ad terminum, sc. verbum ut intellectum, appellatur intelligi; & ideo S. D. ex hoc, quod esse intellectus est ipsum intelligere, & esse verbi est ipsum intelligi, bene deducit quòd idem est esse intellectus diuini & verbi; nam si intelligi est esse verbi & intelligi est ipsum intelligere, de primo ad vltimū sequitur, quòd esse verbi sit ipsum intelligere; & quia intelligere est esse intellectus, consequens est ut esse verbi sit ipsum esse intellectus.

Duo declarantur

PRIMUM autem speciale ac diuinæ naturæ proprium est, ut in Deo omnia vnum sint ubi non obstat relatiua oppositio. Ex quo sequitur,

non solum intelligi quod est esse verbi, idem esse quod est intelligere, sed etiam cum qualibet alia perfectione, & cum diuina natura ac Deo ipso, & cum verbo cuius est esse; & consequenter verbum idem esse quod Deus & diuina natura: cum hæc nullam inter se habeant oppositionem relatiuam: ac proinde diuinum verbum à dicente procedere in eadem non solum specie, sed etiā numero natura; atque ideo eius processionem esse verè ac propriè generationem, & verbum ipsum esse genitum ac Filium.

SECUNDVM SPECIALE est intelligere diuinum posse dupliciter sumi; vno modo ut est personæ Patris, & sic idem est quod dicere & generare, quod est notionale ac proprium Patris, & distinguitur realiter ab intelligi, prout idem est quod dici & generari, & ab ipso verbo expresso & generato propter oppositionem relatiuam: & hoc modo non sumit intelligere S. Th. in probatione vltimæ particulæ cum ait in Deo idem esse intelligere & esse. Alio modo sumitur intelligere absolute; & sic idem est intelligere & intelligi, quocunque modo sumatur intelligi; quia omne absolutum in diuinis idem est cum quolibet absoluto, & cum quolibet etiam relatiuo; & hoc modo sumit S. D. intelligere in dicta probatione. In 4. verò cont. gen. ubi ait, intelligere & intelligi idè esse, sumit etiam intelligi absolute, sic enim propriè est esse verbi, & idem cum intelligere conuertibiliter; nam prout idè est, quod generari formaliter, relatio est per modum operationis significata, quæ non est idem conuertibiliter cum intelligere: quia hoc commune est, illud autem est verbi proprium.

Quomodo autem intelligere sit esse intelligētis, siue intellectus in actu, & sit idem non solum realiter, sed etiam formaliter quòd esse Dei, latè explicauimus sup. q. 14. a. 5.

IAM VERO ex dictis, de recentiorum expositionibus, non est difficile iudicare. Et in primis ait Val. rationem consequentiæ esse, quia si intelligere diuinum, propterea quod est in Deo, est ipse Deus, habens proinde naturam & esse diuinum: eodem etiam modo verbum diuinum, cum etiam ipsum maneat & sit in Deo, est ipse Deus. Omisit enim id, vnde pendet tota efficacia argumenti, quod ex proprijs ipsius intelligere & verbi deducitur: nimirum, idètitatem ipsius intelligere cū intelligi; ex quo infertur, quòd intelligi sit idem quod esse & essentia Dei, & quod Deus ipse, & consequenter etiam verbum sit Deus ut supra deduximus. Secundum autè dictum expositorum ratio D. Th. non procedit, nisi ex valde communibus: Et quemadmodum in antecedente assumpsit intelligere, potuisset quamlibet aliā assumere Dei perfectionem, puta potentiam aut intellectum & voluntatem, sic arguendo: si potentia diuina, propterea quòd est in Deo, est idem quod ipsemet Deus &c. eodem etiam modo verbum diuinum &c. Constat enim eandem esse vim argumenti quauis assumpta diuina perfectione in antecedente.

Et eodem morbo laborat expositio Mol. quāuis propriè videatur ad veritatē accedere; ait enim sensum hunc esse probationis D. Th. quia intelligere essentiale & esse atque adè essentia in Deo sunt idem, sit ut verbum quoad absolutum quod includit, & ratione cuius habet quòd sit imago & similitudo Patris, procedat ut simile in eadem numero natura & essentia cum Patre. Nam quòd verbum includat intelligere absolute sumptum, hic non probatur, nec probari potest ex proprijs & immediatis, nisi per hoc, quòd intellige-

2. speciale.

Ex præd. aut Val. rationem consequentiæ esse, quia si intelligere diuinum, propterea quod est in Deo, est ipse Deus, habens proinde naturam & esse diuinum: eodem etiam modo verbum diuinum, cum etiam ipsum maneat & sit in Deo, est ipse Deus.

Mol. expositiorescenda.

ligere est idem cum intelligi, quod est esse verbi. A Nec verum est, quod ratione talis essentialis verbum sit imago, sed ex propria ratione qua ab eo distinguitur.

*Zum. expo-
sitis resic.*

Quod autem ait Zumell. propositionem illam D. Th. intelligi est esse verbi exponi posse probabiliter de intelligi, non secundum eam rationem qua dicitur de re intellecta per denominationem extrinsecam, sed eo modo quo dicitur de ipsa ratione, quae est imago, per quam denominatur res intellecta: adeo, ut ipsa imago siue verbum sit ipsum intelligi, & contra: & secundum hoc rationem D. Th. sic procedere: Idem est quo res aliqua dicitur intelligens, & quo res cognita dicuntur intellecta; Ergo sicut Deus per suum esse est intelligens, ita illud idem esse est ipsum intelligi, a quo res ab eo cognita denominatur intellecta; Ergo & verbum diuinum habet illud esse idem, quod est intelligi: Hoc inquam nulla ratione potest subsistere; Nam communiter loquendo de verbo & intelligi, ut modo loquimur cum D. Tho. in illa propositione falsum est in doctrina D. Th. verbum idem esse quod intelligi. Et praeterea quae sup. diximus de ratione verbi, ac praesertim verbum esse obiectum interius, ac per se primo intellectum & terminum intellectione productum: manifeste conuincunt verbum nostrum ab intelligi realiter esse distinctum. Nec sequitur formaliter loquendo, ex hoc quod idem est, quo res aliqua dicitur intelligens, & quo res cognita dicuntur intellecta: quod sicut Deus per suum esse est intelligens, ita per illud idem esse sit ipsum intelligi, sumendo intelligi proprie pro operatione passiuæ; quia id quo tanquam medio res aliqua dicitur intelligens, & quo etiam res dicitur cognita, est similitudo & verbum ipsum; nec tamen sequitur, ergo id quo res dicitur intelligens vel intellecta tanquam medio est ipsum intelligi; nam intelligi non est id, quo res dicitur intelligi tanquam medio, sed tanquam operatione passiuæ sumpta: nisi apud eos qui verbum ab actu intelligendi non distinguunt. Praeterea falsum est, quod esse diuinum sit illud, quo Deus intelligit, formaliter loquendo. Denique falsum est, verbum esse id, quo Pater intelligit: sic enim Pater esset Sapiens Sapiencia genita.

Alia vero interpretatio eiusdem Expositoris est; quod intelligere est esse verbi; quia vel per actum intelligendi verbum existit (ut ait Cai. & Ferrarier.) aut quia ad ipsum intelligere consequitur esse, quo verbum existit: vel coincidit cum expositione Cai. si de existere simpliciter loquatur, & non tantum de esse in tali ordine; vel secundum membrum non est verum; nam, ut diximus, esse in tali ordine est idem quod esse simpliciter in hac materia scilicet verbi. Ad rationes autem dubitandi in principio positas patet responsio ex dictis. Nec impossibile est plura distincta realiter eodem esse gaudere; ut patet de materia prima & composito, quorum est vnum esse.

*Conclusio-
nes dedu-
ctae, & pro-
batae.*

PRIMA CONCL. Intelligi ut intellectum interius, id est, ut per se primo intellectum in quo res intellecta manifestatur intellectui, est esse verbi, tam simpliciter quam in genere intelligibilium. Hæc patet ex dictis.

SECUNDA CONCLVS. Intellectio est esse intellectus speciei & verbi, sed diuerso modo. Hæc probata fuit ex doctrina Cai. Videnda sunt etiam ea quae diximus sup. q. 14. a. 4. & q. 12. a. 2.

TERTIA CONCL. Intelligere & intelligi sunt eadem operatio realiter diuerso modo concepta & significata.

QUARTA CONCLVSIO. Ex identitate ipsius intelligere & intelligi, tanquam ex proprio & innato principio, probatur in Deo verbi processionem esse generationem: adiuncta ad argumenti complementum, ceterarum omnium perfectionum identitate, tam inter se, quam cum personalibus & notionalibus. Hæc patet ex dictis.

CONTRA secundam concl. arg. Sylu. Quia si intellectio est esse intellectus, speciei & verbi, sequitur quod aliquando esset esse verbi vel speciei sine verbo & sine specie; At consequ. est absurdum, ergo & antecedens. Probatur sequela; quia intellectus est aliquando sine specie, & species sine verbo, & tamen non sunt sine suo esse; quia nulla res est sine suo esse: ergo erit aliquando esse speciei sine specie, & esse verbi sine verbo. Falsitas autem consequentis probatur; quia tunc esset perfectio sine perfectibili in his, quae non faciunt vnum per se ut actus primus & secundus; quod est ridiculum. Resp. nullam esse consequ. Sol. Nam cum esse intellectus & speciei ac verbi in genere intelligibili sit intelligere, quod non est sine verbo: nunquam erit esse verbi sine verbo. Ad probat. autem dico nullam rem esse sine suo esse simpliciter, quo est extra nihil: potest tamen esse sine tali esse, quod non est eius esse simpliciter; sicut in proposito, intellectus habet esse existentiæ, antequam recipiat speciem; & species habet esse existentiae cessante intellectione: tamen non habent esse actuale sed potentiale tantum, in genere intelligibilium sine intellectione per quam fit intellectus in actu.

CONTRA eandem concl. arg. Zum. Primo: Si verbum & actus intelligendi sunt duae qualitates realiter distinctae; ergo vnaquaeque habet suum esse existentiae sibi proportionatum & identificatum; ergo neutra est esse existentiae alterius. Resp. nulla esse consequ. Nam licet intelligere sit qualitas; cum hoc tamen habet ut sit vltima actualitas, & consequenter sit formaliter esse verbi, tamen in genere cognoscibilium siue intelligibilium, quam in genere rerum.

Secundo: Licet vna res sit ab alia ut terminus ab actione, non ideo vna res est esse alterius: sicut illuminatio formaliter non est esse luminis. Resp. Soluit. argument. peccare secundum fallaciam, quae est secundum non causam ut causam. Nam causa ob quam intelligere est esse verbi in genere intelligibilium, non est quia verbum producat per intelligere, sed quia intelligere est vltima actualitas in tali genere, & consequenter hoc ipso est esse eorum, quae sunt in tali genere ut sic.

Tertio: Dato quod verbum sit imago, in qua res ad extra cognoscitur tanquam in obiecto proximo; tamen in illa imagine potest distinguī esse proprium & intrinsecum ab esse cognito. nam illud esse representatiuum obiecti ad extra, & illud esse imaginis adhuc haberet, quāuis nō intelligeretur actu, posset namque Deus cōseruare illam imaginē nullo intelligēte aliquid in illa ergo intelligi etiā respectu illius imaginis, esset denominatio extrinseca, & non aliquid illi inhærens. Resp. falsum esse anteced. Ad probat. nego consequ. quia in eo casu tolleretur ratio verbi, de cuius ratione est ut sit terminus intrinsecus intellectionis.

Quarto: Beati non formant verbum, & Deus est obiectio 4. intra intellectum beatorum ut intellectus ab ipsis & concurret ad perfectionem intellectus in actu; & tamen intelligi non est esse Dei secundum intrinsecam denominationem; ergo &c. Resp. nulla esse consequ. Nam Deus non concurret in visione beata ad perfectionem intellectus in actu ut pars; cum nō sit eiusdem ordinis cum intellectu creato; sed concurret ut primum principium & fons in-

intellectus in actu; Nam omnis actualitas in genere A
intelligibilium deriuatur à prima actualitate per
essentiā intelligibili, quæ est diuina essentia, quæ
speciali & ineffabili modo concurret cum intel-
lectu beati ad actum visionis, supplens vices spe-
ciei & verbi seclusis imperfectionibus; quarum
vna est, quod species & verbum actuentur per
intelligere creatum realiter ab eis distinctum.

Edi. cont. 4.
concl.

fol.

CONTRA quartam concl. est hoc arg. Manus
hominis & pes habent idem esse, cum per eadem
numero formam sint; & similiter materia & for-
ma; tamen manus non est pes, sed sunt duæ sub-
stantie; nec materia est forma; ergo non suffici-
ter concluditur in d. c. 11. intellectum & verbum i-
dem esse in Deo, ex hoc quod habent idem esse.
Resp. primò cum Ferrar. rationem D. Th. non esse
accipiendam vt vniuersalem in omni natura, sed
in simplicibus tantum, qualis est intellectus di-
uinus & id quod in ipso est. Secundo dico ratio-
nem D. Th. non procedere ex sola identitate esse
ipius intellectus & verbi, sed etiam ex identitate
cæterarum perfectionum &c.

ARTICVLVS III.

Vtrum sit in diuinis alia processio à generatio-
ne verbi.

162
1. dist. 18. q.
1. a. 2. c. 4.
cont. c. 23. fi.
c. por. q.
10. a. 2.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod non sit
in diuinis alia processio à generatione verbi. Ea-
dem enim ratione erit aliqua alia processio ab illa alia
processione: & sic procederet in infinitum, quod est in-
conueniens. Standum est igitur in prima, vt sit vna
tantum processio in diuinis.

163
c.

2. Præterea. In omni natura inuenitur tantum v-
nus modus communicationis illius nature. c. Et hoc ideo
est, quia operationes secundum terminos habent vni a-
tem, & diuersitatem. Sed processio in diuinis non est nisi
secundum communicationem diuine nature. Cum igitur
sit vna tantum natura diuina (vt supra ostensum
est) relinquitur, quod vna sit tantum processio in diui-
nis.

2. II. a. 3.

3. Præterea. Si sit in diuinis alia processio ab intelli-
gibili processione verbi, non erit nisi processio amoris, quæ
est secundum voluntatis operationem. Sed talis proces-
sio non potest esse alia à processione intellectus intelli-
gibili: quia voluntas in Deo non est aliud ab intellectu, vt
supra ostensum est. Ergo in Deo non est alia processio
præter processionem verbi.

19. a. 1.

Sed contra est, quod Spiritus S. procedit à Patre, vt
dicitur 1o. 15. Ipse autem est alius à Filio, secundum illud
Ioann. 14. Rogabo patrem meum: & alium paracletum
dabit vobis. Ergo in diuinis est alia processio præter pro-
cessionem verbi.

Respondeo. Dicendum, quod in diuinis sunt due pro-
cessionēs, scilicet processio verbi, & quedam alia.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quod in di-
uinis non est processio nisi secundum actionem, quæ non
tendit in aliquid extrinsecum, sed manet in ipso agen-
te. Huiusmodi autem actio in intellectuali natura est ac-
tio intellectus, & actio voluntatis. Processio autem ver-
bi attenditur secundum actionem intelligibilem. Secun-
dum autem operationem voluntatis inuenitur in nobis
quedam alia processio, scilicet processio amoris, secundum quā
amatum est in amante, sicut per conceptionem verbi,
res dicta, vel intellectus, est in intelligente. Vnde & præter
processionem verbi, ponitur alia processio in diuinis, quæ
est processio amoris.

Ad Primum ergo dicendum, quod non est necessa-
rium procedere in diuinis processionibus in infinitum.
Processio enim, quæ est ad intra in intellectuali natura,
terminatur in processione voluntatis.

Ad Secundum dicendum, quod quicquid est in Deo, est
Deus, vt supra ostensum est. Quod non contingit in alijs

4.

rebus. Et ideo per quamlibet processionem, quæ non est
ad extra, communicatur diuina natura, non autem a-
lia natura.

Ad tertium dicendum, quod licet in Deo non sit a-
liud voluntas & intellectus, tamen de ratione voluntatis
& intellectus est, quod processionēs, quæ sunt secundū
actionem vtriusque, se habeant secundum quendam ordi-
nem. Non enim est processio amoris nisi in ordine ad
processionem verbi. Nihil enim potest voluntate ama-
ri, nisi sit intellectu conceptum. Sicut igitur attenditur
quidam ordo verbi ad principium à quo procedit, licet
in diuinis sit eadem substantia intellectus, & conceptio
intellectus, ita licet in Deo sit idem voluntas, & intel-
lectus, tamen quia de ratione amoris est, quod non pro-
cedat nisi à conceptione intellectus, habet ordinis distin-
ctionem processio amoris à processione verbi in diuinis.

Ratio ordinis, & Sensus quæsit.

RATIO amoris prout conuenit intellectuali
nature, postulat, vt ab intellectu cōceptio-
ne procedat, vt dicitur hic in resp. ad 3. Igitur tra-
dicta processionis diuini verbi notitia, sequitur im-
mediatē processionis diuini amoris articulus. De
qua processione primò querit an sit & quid sit, quæ
duo simul in hoc explicatur articulo; in quo non
solū probatur esse processionē amoris in diuinis,
sed assertur etiā propria ratio distinctionis realis
à processione verbi. Quam distinctionis rationē
ex propria processionis, quæ secundum voluntatē
est, natura desumit A. D. in d. resp. ad 3. Tres sunt
in quæsito particule, ex quarū explicatione depē-
det ei⁹ intelligētia. Prima est dictio illa alia, quæ
significat verā alietatē; & quia coniūgitur cū ver-
bo sit, quod realitatem importat; denotat alietatē
realem; non enim, vt hic aduertit Cai. vera esset a-
lietas processionum, si non esset realis. Secunda est
dictio in, quæ propriē sumitur, prout denotat
modum essendi in aliquo formaliter. Tertia est
vox illa diuinis, quæ strictissime sumitur pro ijs
quæ verē sunt Deus: Nam quicquid formaliter
est in Deo, est ipse Deus; ac proinde querere vtrū
in diuinis præter generationem verbi sit alia pro-
cessio, est querere vtrum quemadmodum per eā
processionē quæ est verbi generatio procedit Fili-
us, qui est verus Deus: ita per aliquam aliam e-
manationem procedat alia persona, quæ sit verē
Deus. Quæ fuit quæstio tractata & definita in Cō-
cilio 1. Constantinopolitano contra Macedo-
nium, qui negabat Spiritum S. esse verum Deum.

Forma Textus.

CONCL. est: In diuinis, præter processionem verbi, est
alia processio, quæ est processio amoris. Proba-
tur: In natura Intellectuali apud nos, præter pro-
cessionem verbi secundum actionem intelligibi-
lem, est alia processio, scilicet amoris secundum ope-
rationem voluntatis; Ergo in diuinis præter pro-
cessionem verbi, est alia processio &c. Antec. pro-
batur ex proportionali similitudine inter dictas
duas processionēs; quia sicut per conceptionē ver-
bi intellectum est in intelligente, ita per proces-
sionem amoris amatum est in amante. Conseq.
probatur: quia in diuinis non est processio, nisi
secundum actionem immanentē nature intellec-
tualis, quæ actio immanēs in natura intellectu-
ali est duplex scilicet intellectus & voluntatis actio.

Expositio Textus.

DOCTRINÆ huius explicatio pendet ex
multis pro subsequētis immediatē contro-
uerſiæ resolutione notandis; ex quibus perspicue
fient rationes terminorū, & vis discursus S. Th.
& alia quedam ad seq. a. & q. 37. cognitionem ne-
cessaria.

PRI-